

PSZCZÓŁKA MAJA I PRZYJACIELE
RECENZJA MONOGRAFII ZBIOROWEJ
OWADY W LITERATURZE, KULTURZE, JĘZYKU I MEDIACH

Julia Magdziak

Uniwersytet w Siedlcach
jm85158@stud.uph.edu.pl

Streszczenie: Prezentowany szkic recenzyjny poświęcony jest monografii wieloautorskiej *Owady w literaturze, kulturze, języku i mediach*. Opiniowana książka jest ciekawą propozycją czytania „tekstów kultury” w rozmytym naświetleniu metodologicznym. Poszczególne teksty prezentują odpowiedni poziom naukowy, przybliżając rolę i miejsce bohaterów zwierzęcych (owadów) w kulturze na przestrzeni dziejów.

Słowa kluczowe: owady, recenzja, literatura, kultura

MAYA THE BEE AND FRIENDS
REVIEW OF THE COLLECTIVE MONOGRAPH
OWADY W LITERATURZE, KULTURZE, JĘZYKU I MEDIACH

Summary: The presented review sketch is devoted to the multi-author monograph *Owady w literaturze, kulturze, języku i mediach*. The reviewed book is an interesting proposal for reading “cultural texts” from various methodological perspectives. Individual texts present an appropriate scholarly level, presenting the role and place of animal heroes (insects) in culture throughout history.

Keywords: insects, review, literature, culture

Kwestia owadów była już poruszana w badaniach literaturoznawczych, językoznawczych czy też w obrębie innych dyscyplin naukowych z kręgu współczesnej humanistyki. Nad rolą insektów w literaturze pochylił się np. Grzegorz Igliński w monografii *Niesławne, pospolite, znikome. Robaki i owady w twórczości polskich wieszczów na tle tradycji literackiej*, a także Paweł Graf w artykule *Małe muchy – duży problem (Owad jako przedmiot literaturoznawczy)*. Autorzy tych tekstów zwrócili uwagę na symbolikę owadów w kulturze oraz życiu codziennym i pokazali, że obraz owadów zakorzeniony jest w świecie wartości ludzkich bardziej niż można byłoby przypuszczać. Kwestia tych stworzeń w badaniach humanistycznych stale jest rozwijana, a wiedza nad rolą insektów w twórczości literackiej i sztuce wydaje się nadal poszerzana.

W owadach drzemie wielki potencjał inspiracji twórczych, co udowadnia kolejna poświęcona im monografia z serii *Studies | Animals | Plants*, zatytułowana *Owady w literaturze, kulturze, języku i mediach* (IKRiBL 2021).

Tom zawiera artykuły z kręgu nauk humanistycznych i nie tylko. Autorzy poszczególnych tekstów pokazali, że owady pełnią ważną rolę w tekstach i nauce. Studia o charakterze kulturoznawczym skupiają się między innymi na przedstawianiu owadów w działach malarskich na przestrzeni wieków, językoznawcy skrupulatnie przestudiowali obraz pchły w komunikacji językowej, porównując język polski z językiem czeskim. Literaturoznawcy z kolei zastanowili się nad znaczeniem insektów w dziełach chociażby Wacława Potockiego czy bajkach ezopowych. Monografia opatrzona jest wstępem, który wprowadza czytelnika w problematykę książki oraz wyjaśnienia powody, dla których podjęto badania nad owadami w „tekstach kultury”.

Zaczynając od analiz o nachyleniu kulturoznawczym warto zwrócić uwagę na artykuł Julii Czapli, który dotyczy eksploracji przedstawień ikonograficznych w tytułowym kontekście. Szkic pokazuje, iż owady najczęściej ukazywane były w nieproporcjonalnych rozmiarach, były dość podobne do siebie mimo różnorodności gatunkowej. Załączone do tekstu materiały graficzne współgrają z pogłębionymi analizami. Z kolei Magdalena Bryła, przedstawiając badania na temat mitologizacji pszczoł oraz reprezentacji w popkulturze, przyjęła za wartościowe źródła obrazki humorystyczne, komiksy oraz memy, zakorzenione we współczesnej komunikacji międzyludzkiej. Pokazuje to, iż różne wytwory literackie i językowe mogą być przedmiotem badań. Nawet mapy, obiekt badań Tomasza Olenderka, są istotne w ramach interdyscyplinarnych dociekań. Autor potrafi wyjaśnić dokładnie związki pomiędzy kartografią a rozwijającą się nauką o zwierzętach (owadach).

Rolę insektów w języku ukazują dwie prace z dziedziny językoznawstwa. Lubomír Hampl przeanalizował zagadnienie pcheł w związkach frazeologicznych zarówno czeskich, jak i polskich, unoaczniając fakt, że semnatyka pchły jest labilna. Natomiast Monika Olędzka zajęła się tematem o tyle zwyczajnym, co i zaskakującym. Podjęła próbę objaśnienia znaczenia nazw polskich ulic, wywodzących się od nazwy insektów. Dokładnie przeanalizowała ich pochodzenie oraz zmiany zachodzące na gruncie języka rodzimego.

Literaturoznawcy potwierdzili z kolei, że pozornie nieistotne owady, występujące w literaturze, również mogą stać się bohaterami wielu dzieł literackich. Owady odbiorca często traktuje jedynie jako element tła, mało istotny szczegół w świecie przedstawionym. Artykuł Ireneusza Szczukowskiego zwróca uwagę na twórczość Wacława Potockiego, który ukazał w swych utworach interesujący obraz muchy. Można powiedzieć, że natrętna mucha wymusiła na pisarzu swój udział w jego dorobku literackim. Andrzej Borkowski odnalazł owady w bajkach polskich. Autor z rozmysłem dookreślił ich rolę w poszczególnych tekstach. Natomiast Maria Długołęcka-Pietrzak skupiła się na postaci owadów w literaturze dziecięcej i młodzieżowej. Badaczka pokazała na

bazie tekstów chociażby Jana Brzechwy czy baśni braci Grimm, iż ważne jest obserwowanie owadów za pomocą wszystkich zmysłów, a co za tym idzie, rozwijanie u młodego pokolenia wrażliwości na naturę oraz rozumienie jej. Personifikacja owadów pozwala myśleć o nich w kategoriach ludzkich, dzięki czemu dzieci potrafią utożsamić się z nimi jak z drugim człowiekiem i samemu ocenić, czy chciałyby być traktowane w taki sam sposób, jak one.

Tom wieńczy praca *Pajęczy świat profesora Marka Żabki* autorstwa Violetty Machnickiej. Jak powszechnie wiadomo, pająki nie są owadami, ale często mylnie postrzegane są jako członków tej grupy stworzeń. Jak podkreślono, wynikać może to z tego, że same żywią się insektami. Autorka zagłębia się w różne sfery kultury, by pokazać wieloznaczność tego stworzenia. Pająki są ukazywane w różnych kontekstach i w najróżniejszy sposób – przyczyna arachnofobii, pożyteczne stworzenie, mitologiczne bóstwo czy bohater książek o Harrym Potterze. Tekst przedstawia również stanowisko profesora Marka Żabki, który stwierdza, że efekty badań z kręgu nauk przyrodniczych winny być bardziej popularyzowane i dostępne szerokiej grupie odbiorców.

Monografia *Owady w literaturze, kulturze, języku i mediach* to lektura wartościowa, odsłaniająca użyteczność owadów w przyrodzie i kulturze. Autorzy poszczególnych artykułów w sposób wyczerpujący pokazali ich miejsce i symbolikę w rozmaitych „tekstach kultury”. Monografia daje szersze spojrzenie na insekty w kulturze oraz zachęca do badań z kręgu „animal studies”.

LITERATURA

- Abramowska J., 1991, *Polska bajka ezopowa*, Poznań, Wyd. UAM.
- Graf P., 2015, *Małe muchy – duży problem (Owad jako przedmiot literaturoznawczy)*, w: *Twórczość niepozorna. Szkice o literaturze*, red. J. Grądział-Wójcik, A. Kwiatkowska i L. Marzec, Kraków, Wyd. Pasaze.
- Igliński G., 2022, *Niesławne, pospolite, znikome. Robaki i owady w twórczości polskich wieszczów na tle tradycji literackiej*, Olsztyn, Wyd. UWM.
- Owady w literaturze, kulturze, języku i mediach*, 2021, red. Ewa Borkowska, Andrzej Borkowski, Maria Długolecka-Pietrzak, IKRiBL, Siedlce.

Dane kontaktowe / Contact details:

Julia Magdziak

Uniwersytet w Siedlcach

E-mail: jm85158@stud.uph.edu.pl